

JANINA ŠVAMBARYTĖ-VALUŽIENĖ

Lietuvių kalbos institutas
 janina.valuziene@gmail.com

Savitas kalbinis reiškinys šiauliškių plote (remiantis LKA punkto Nr. 73 medžiaga)

Pranešimo tikslas – pristatyti LKA punkto Nr. 73 savitą (lokalų) kalbos reiškinį.

Tiriamasis objektas – unikalus iki šių dienų išlikęs gatvinio režinio tipo Dargaičių kaimas (Gruzdžių sen., Šiaulių r.).

Tiriamoji medžiaga – 2013 m. tarminiai įrašai. Apklausti 5 vyriausiosios kartos vietiniai Dargaičių kaimo respondentai: 3 moterys (R2 (1923), R3 (1947), R5 (1953)) ir 2 vyrai (R1 (1926), R4 (1951)). Įrašai saugomi LKI Tarmių archyve.

Taikomi tarminių įrašų analizės, lyginamasis metodai ir kalbinės prognozės.

Vaš patarmė kalbininkų laikyta pereigine, pereinamąją tarpe tarp vakarų ir rytų dialektų (Zinkevičius 1994: 39; Lktch 2004: 60; Vaš 2007: 25), turi tarmių sąveikos reiškinų ir jų savito vartojimo atvejų.

Dargaičių tarminiuose įrašuose tokios sąveikos reiškiniai rodo, kad jų paplitimas yra kur kas platesnis, nei iki šiol nurodoma kalbiniuose leidiniuose.

Apie emfatinės dalelytės paplitimą vaš septintame XX a. dešimtmetyje yra rašiusi Grinaveckienė (LLK, 1962: 266) ir nurodžiusi, kad pietinėje Šiaulių rajono dalyje *-ai* dažnai pridedama prie visų veiksmažodžių esamojo laiko kamienų. Šis reiškinys minimas ir LKG (LKG II 1971: 132). Kaip emfatinės dalelytės priaugimo prie veiksmažodžio reiškiniai varijuoja atskirose vietovėse, nėra plačiau tirta.

Dalelytės *-ai* priaugimas prie veiksmažodžio būtojo dažninio laiko aptinkamas ir Dargaičiuose, plg. *būdavai, eidavai, gaudavai*. Šiame kalbiniame punkte veiksmažodžio esamojo laiko trečiasis asmuo turi unikalią ir savitą raišką: šalia *-ai* dar yra pridedama ir *-gi* (*gė, gei*), sudaranti dvigubą emfatinę dalelytę *-agi, -agė, -agei*, pvz.: *nuomojagi* (nuomoja), *pamategi* (pamatė), *gaminagė* (gamina), *ateinagei* (ateina), *atsiimagei* (atsiima), *dirbagei* (dirba), *duodagei* (duoda), *gyvenagei* (gyvena), *įvedagei* (įveda), *smirdžagei* (smirdi), *šutinagei* (šutina), *turagei* (turi), *važiuojagei* (važiuoja), *vežagei* (veža).

Šis lokalusis kalbinis reiškinys yra nykstantis, nes vietinių gyventojų kalboje jau ir dabar pastebimas trumpųjų formų *ein, neš, vež* vartojimas.

Tokio kalbinio reiškinio, gyvuojančio daugiau nei 90 metų, priešastys yra plačiau ir nuosekliau tirtinos, nes jos gali būti susijusios ir su kalbos ritmo dalykais, ir su kalbančiojo stiliaus dalykais, ir su ideolektu, ir su fonetine veiksmažodžio vartojimo sakinėje aplinka.

Išsilaikyti reiškiniui iki XXI a. įtakos galėjo turėti ir kaimo neišsiskirstymas vienkiemiais.

Literatūra

Grinaveckienė, Elena „Kai kurios lietuvių kalbos tarmių ypatybės (iš 1961 metų dialektologinių ekspedicijų)“ – <i>Lietuvių kalbotyros klausimai</i>, t. 5, 1962, 264–269. LKG – <i>Lietuvių kalbos gramatika</i>, t. 2. Vyr. red. K. Ulvydas. Vilnius: Mintis, 1971. Lktch – <i>Lietuvių kalbos tarmių chrestomatija</i>. Mokslinė redaktorė Laima Grumadienė. Vilnius: LKI, 2004.	Vaš – <i>Vakarų aukštaičiai šiauliškiai</i>. Mokomoji knyga. Sudarė Rūta Kazlauskaitė, Lionė Lapinskienė, Rima Bacevičiūtė, Vilnius: LKI, 2007. Zinkevičius, Zigmantas. <i>Lietuvių kalbos dialektologija</i>. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994.